

90 РОКІВ З ДНЯ ЗАСНУВАННЯ КАФЕДРИ ТВАРИННИЦТВА

С. П. Сонько, доктор географічних наук

О. М. Дубін, кандидат ветеринарних наук

О. В. Василенко, кандидат сільськогосподарських наук

Уманський національний університет садівництва

Подано основні етапи становлення та історичного розвитку кафедри тваринництва Уманського національного університету садівництва, як однієї із найстаріших кафедр університету. За період існування на кафедрі працювали: всесвітньовідомий вчений в галузі бджільництва і шовківництва І. І. Корабльов, який уславив себе сконструйованим ним самим вуликом з вузько-високою оборотною, стандартних розмірів рамкою, що отримав назву український, та професори Ф. А. Юрков, В. В. Букраба, Ю. М. Шило, М. Г. Лановська.

Ключові слова: кафедра, тваринництво, пасіка, шовкопряд, сільськогосподарські тварини, порода.

У перший період (1868–1878) реорганізації Головного училища садівництва в Уманське училище землеробства і садівництва поряд з викладанням у повному обсязі садівництва вводилися додаткові дисципліни, що вивчалися в землеробських училищах. Відповідно до затверджених нових “Положення про землеробські училища” і Статуту до навчальних планів було введено курси тваринництва і ветеринарії. Ведучим курсу тваринництва був кандидат наук імператорського Харківського університету Є. В. Черняєв. Вихованці училища слухали лекції, а також виконували лабораторно-практичні завдання із загального і спеціального тваринництва, бджільництва й шовківництва (І. І. Іванов). З’являлися нові будівлі, комплектувалася ферма великої рогатої худоби. Училище купило одного бугая і трьох корів альгаутської породи, а згодом – ще двох бугаїв і чотирьох нетелей, на основі яких згодом було створено чистопородне стадо альгаутської худоби. Як самостійний підрозділ господарства функціонувала пасіка. Придбали також двох баранів, чотири матки оксфордширських овець, сформували свиноферму, заклали птахоферму з трьох півнів і шести курок породи скочгрей, а згодом придбали курей інших порід (віадот, мінорки, лангшан, гамбурзькі). Завідував практичним господарством випускник училища І. Ф. Мошинський, його помічником був О. Г. Токаревський, що керував усіма роботами в господарстві і на фермі [1].

П. Г. Анциферов

Подальша науково-дослідна робота у галузі тваринництва пов’язана з працею статського радника, інспектора училища П. Г. Анциферова, який в 1889 році опублікував працю “Велика рогата худоба при

практичному господарстві Уманського училища землеробства і садівництва”, в якій зробив науковий аналіз екстер’єрних і продуктивних якостей сільськогосподарських тварин за 1876–1889 роки.

В училищі організується вирощування тутових шовкопрядів. Уже в 1890 р. на червоводні, якою завідував агроном I розряду Г. С. Дерев’янка і одночасно викладав тваринництво та керував практикою в усіх його галузях, застосовувався целюлярний гренаж для одержання здорової грени, а також проводилися дослідження кожної пари шовкопрядів-виробників на вміст мікроорганізмів. При червоводні було організовано музей, де учні училища вивчали історію, технологію вирощування та годівлі шовкопрядів. Щороку діяли курси шовківництва для народних вчителів [2].

Пасіка училища в 1907–1910 рр.

Визначне місце в навчальному процесі належало навчальній пасіці, яку в 1892 р. організував лаборант В. П. Максимчик на базі особистої пасіки та кількох десятків вуликів, закуплених у колишнього інспектора училища титулярного радника П. Г. Анциферова. В 1893 році Департаментом землеробства були виділені кошти на будівництво будинку бджоляра з трьома кімнатами: для музею бджільництва, майстерні і складу для інвентарю пасічника, а також приміщення для зимівлі бджіл. У 1889 році було збудовано виставочний павільйон [3].

Пасіка не тільки відіграла важливу роль у навчанні учнів училища бджолярству, а й стала важливим джерелом надання на пільгових умовах допомоги бджолярам півдня України і Росії в освоєнні нових рамкових вуликів, поширення насіння медоносних культур. Щороку тут більше місяця діяли курси бджолярів, на яких безкоштовно навчалося 70–75 пасічників. У майстерні пасіки виготовляли вулики, штучну вощину, які використовували для потреб пасіки і продавали бджолярам-аматорам.

І. І. Корабльов

Бджільництво й шовківництво з 1907 року викладав І. І. Корабльов видатний вчений в галузі бджільництва і шовківництва, автор багатьох підручників і монографій з цих дисциплін, який виріс в училищі до професора і залишався на цій посаді в Уманському сільськогосподарському інституті до 1951 року. Одночасно йому було доручено завідувати пасікою і червоводнею. Уславив себе Корабльов сконструйованим ним самим вуликом з вузько-високою оборотною, стандартних розмірів рамкою. Його він продемонстрував уперше на з’їзді пасічників України в 1918 році. Вулик цей назвали українським, а його системою користуються бджолярі сьогодні утримуючи бджіл на багатьох пасіках Полісся і Лісостепу. Професор Корабльов впродовж 10 років очолював кафедру

бджільництва та шовківництва. У цей час працював також професор зоотехнії І. І. Кулагін, який видав книгу “Породы коз”.

Самостійною кафедро тваринництва стала в 1926 році. В організації і зміцненні кафедри велику роль відіграли перші її завідувачі – доценти П. І. Новосельцев та І. П. Бариш, а, згодом, доцент М. Ф. Бельський. П. І. Новосельцев працював над вивченням впливу різних раціонів на молочну продуктивність корів, І. П. Бариш вивчав ефективність використання кормів при годівлі корів та вплив кормів на якість молока, М. Ф. Бельський довів доцільність використання при м'ясній відгодівлі свиней напівцукрових буряків [4].

Впродовж новітньої доби кафедру очолювали професори: Ф. А. Юрков, Ю. М. Шило, М. Г. Лановська, доценти: М. Я. Мішкурів, О. Ф. Гончаров, В. С. Галушко, П. П. Прилуцький, І. М. Гурський.

М. Я. Мішкурів

В період 1949–1952 років кафедра працювала у складі: завідувач кафедри доцент Мішкурів М. Я., професор Корабльов І. І., канд. біолог. наук Луферова Є. І., асистенти Ільїнська А. І. Готується до друку “Атлас русских рысистых лошадей Омских племенных государственных рассадников”. Професор Корабльов І. І. керує аспірантурою (А. Я. Кучерук), Луферова Є. І. – проводить дослідження з кафедру рослинництва по використанню кукурудзи для годівлі дрібних тварин і відгодівлі свиней. Вона також здійснювала керівництво госпдоговорною тематикою з

В. С. Галушко

міністерством сільського господарства. Ільїнська А. І. – продовжує дослідження ефективності схрещування свиней різних порід.

В. С. Галушко веде курс спеціального тваринництва. Курс годівлі сільськогосподарських тварин читає доцент В. П. Колоній, курс анатомії та фізіології тварин – доцент Є. І. Луферова, курс бджільництва і шовківництва – доцент А. Я. Кучерук, курс тваринництва на факультеті підготовки керівних кадрів – доцент О. Ф. Гончаров.

Під час лекцій і лабораторних занять широко використовуються технічні засоби: кінопроектор, діапроектор, епідіаскоп тощо. Кабінет кафедри обладнано кіноапаратом. При кафедрі створено також кінолабораторію. Розпочато зйомки фільму “На передовій птахофермі Черкащини”.

Колектив кафедри працює над удосконаленням навчального процесу, оволодінням студентами практичними навичками при роботі на фермах. У післявоєнну добу були виконані важливі наукові дослідження: проведено порівняльну оцінку різних порід качок (О. Ф. Гончаров); вивчено вплив промислового схрещування на плодючість свиноматок (А. І. Ільїнська);

подвійного спаровування кобил (М. Я. Мішкурів) та кролів (Є. І. Луферова); ефективність синтетичних добавок в раціонах жуйних тварин (аміачна вода, карбамід, препарат «А»), а також ефективність фосфорно-мінеральних підгодівель великої рогатої худоби і білково-вітамінних концентратів при згодовуванні їх свиням (В. П. Колоній); вплив антибіотиків на розвиток поросят і каченят, а також вплив пивних дріжджів на вміст жиру в молоці (О. Ф. Гончаров разом з Є. І. Луферовою); кормові якості цукрових буряків при годівлі дійних корів та відгодівлі свиней (Є. І. Луферова); виявлено умови, що впливають на швидкість молоковіддачі у корів (В. С. Галушко); визначено поживність і якість кормів у господарстві (П. П. Прилуцький);

Є. І. Луферова

встановлено найбільш ефективні строки і способи штучного роїння бджіл (А. Я. Кучерук), проведено заходи поліпшення кормової бази бджільництва [1, 4]. Заслуговує на увагу наукова і педагогічна робота доцента Є. І. Луферової – учениці відомого фізіолога, професора Вікторова Костянтина Рафаїловича (МСХА ім. К. А. Тімірязєва). Після закінчення аспірантури (1947 р. у МСХА) на кафедрі тваринництва (у 1949 р.) спершу проводила дослід з фізіології тварин. Після захисту дисертації самостійно та з кафедрою

рослинництва досліджувала біохімічний склад, продуктивну і фізіологічну дію кормів, керувала студентами дипломниками. Читала курс фізіології тварин, у співавторстві опублікувала підручник по Зоотехнії, була деканом заочного факультету та Депутатом Черкаської Обласної Ради, користувалась глибокою повагою студентів і викладачів. Під керівництвом І. І. Корабльова, у вуликах різних систем було вивчено температурний режим бджолиного гнізда, добові зміни температури бджолиного клубу, ефективність природного роїння бджіл, вплив на ріст бджолиної сім'ї та медозбір стимулюючого підживлення.

А. Я. Кучерук

Науково-дослідну роботу вела і читала курс з «Бджільництва» учениця професора І. І. Корабльова – А. Я. Кучерук. Нею, зокрема, вивчено роль бджіл у запиленні висадків цукрових буряків та різних сортів плодкових дерев, із співробітниками кафедри рослинництва розробила заходи щодо поліпшення кормової бази бджіл шляхом посіву медоносних рослин у сумішках з кукурудзою та іншими кормовими культурами. А. Я. Кучерук поважали студенти і співробітники за високий фаховий рівень, доброту. Працівники кафедри підготували ряд

підручників та методичних посібників. Працює науковий гурток. Готуються дипломні роботи.

М. Г. Лановська

З жовтня 1987 року кафедру тваринництва очолює М. Г. Лановська. У цей час на кафедрі активно розгортається педагогічна, навчально-методична, наукова й видавнича діяльність. Зміцнюється матеріально-технічна та навчальна база, налагоджується навчально-виробнича практика студентів на базі тваринницького комплексу навчально-дослідного господарства “Родниківка”. У 1995 році М. Г. Лановській присвоєно вчене звання професора кафедри тваринництва. Нагороджена знаком Мінагрополітики України «Відмінник аграрної освіти і науки» III ступеня, почесними грамотами [5].

З кінця 1990-х років починають викладатись дисципліни – “Цивільна оборона”, “Безпека життєдіяльності”, “Охорона праці”, тому кафедру було перейменовано у кафедру тваринництва і безпеки життєдіяльності. В цей період на кафедрі працювали: проф. М. Г. Лановська; доценти: В. Й. Кудла, Р. М. Черненко, Г. С. Березовська, А. П. Березовський, І. М. Гурський, В. С. Цигода; викладачі: А. В. Селецька, Г. М. Рахматуллін, В. Ф. Хворостяний, В. Ф. Бурбелюк, В. П. Беркета, Б. М. Казанюк, О. М. Кислиця, П. І. Лахманюк, В. В. Івашук; лаборанти: Л. Д. Бурлака, Т. А. Гончарук. За цей період видаються навчально-методичні розробки з курсу “Технологія виробництва продукції тваринництва”, підручник “Тваринництво”, навчальні посібники “Тваринництво. Поради для фермерів” та “Практикум з бджільництва”, у навчальний процес упроваджують інноваційні технології, модульно-рейтингову систему організації самостійної роботи студентів.

З 2007 по 2008 рік кафедру “Технології тваринництва і безпеки життєдіяльності” очолював доцент Гурський І. М. 15 серпня 2008 року кафедра була реорганізована в випускову кафедру екології та безпеки життєдіяльності [6]. З початку заснування і по сьогодні кафедру очолює доктор географічних наук, професор Сергій Петрович Сонько, кандидатська і докторська дисертації та численні публікації якого присвячені екологічним проблемам сільського господарства. Кафедра екології та безпеки життєдіяльності намагається бути гідною своєї багатой історії.

Висновки. Кафедра тваринництва є однією із найстаріших кафедр Уманського національного університету садівництва. За період існування співробітниками кафедри було організовано пасіку, вирощування тутових шовкопрядів, створено тваринницький комплекс навчально-дослідного господарства “Родниківка”, підготовлено велику кількість навчально-методичної літератури, висококваліфікованих спеціалістів аграрного виробництва та науково-педагогічних кадрів.

Література

1. Делеменчук М. І. Історична довідка про Уманський сільськогосподарський інститут / М. І. Делеменчук, С. С. Рубін // Наукові праці УСГІ. Т. XII. – Черкаси, 1959. – С. 5–39.
2. Белоус И. И. Уманский сельскохозяйственный институт / И. И. Белоус. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1976. – 96 с.
3. Максимчик В. П. О пчеловодстве в Уманском уезде / В. П. Максимчик // Земледелие. – 1895. – № 1, 2, 3.
4. Карасюк І. М. Уманський сільськогосподарський інститут (1844–1944): [Монографія] / І. М. Карасюк. – К.: Вища школа, 1994. – 206 с.
5. Уманський державний аграрний університет: Історія, сьогодення, славетні імена. – К.: Грамота, 2009. – 296 с.
6. Уманський національний університет садівництва (1844–2011): Літопис становлення і визнання / А. Ф. Головчук, А. І. Коваль, М. В. Недвига; За ред. А. Ф. Головчука. – Вінниця: ТОВ «Консоль», 2012. – 240 с.

References

1. Delemenchuk, M. I., Rubin, S. S. (1959). *Historical reference about Uman Agricultural Institute*. Cherkasy, 1959. pp. 5–39. (in Ukrainian).
2. Belous, I. I. (1976). *Uman Agricultural Institute*. Kyiv: Vyshcha shkola, main publishing house, 1976. 96 p. (in Ukrainian).
3. Maksymchuk, V. P. About beekeeping in Uman district. *Arable farming*, 1895. no. 1, 2, 3. (in Russian).
4. Karasiuk, I. M. (1994). *Uman Agricultural Institute (1844–1944)*. Kyiv: Vyshcha shkola, 1994. 206 p. (in Ukrainian).
5. *Uman State Agrarian University: history, present day, famous names*. Kyiv: Hramota, 2009. 296 p. (in Ukrainian).
6. Holovchuk, A. F., Kowal, A. I., Nedvyha, M. V. (2012). *Uman National University of Horticulture (1844–2011): the history of establishing and recognition*. Vynitsia: "Consol", 2012. 240 p. (in Ukrainian).

Одержано 30. 05. 2016

Аннотація

Сонько С. П., Дубин А. М., Василенко О. В.

90 лет со дня основания кафедре животноводства

В первый период (1868–1878) реорганизации Главного училища садоводства в Уманское училище земледелия и садоводства с преподаванием в полном объеме садоводства вводились дополнительные дисциплины, изучаемые в земледельческих училищах. В соответствии с утвержденными новыми документами, такими, как "Положение о земледельческих училищах" и Устав, в учебные планы были введены курсы животноводства и ветеринарии. Воспитанники училища слушали лекции, а также выполняли лабораторно-практические задачи из общего и специального животноводства, пчеловодства и шелководства.

Пасека не только играла важную роль в обучении учащихся училища пчеловодству, но и стала важным источником предоставления на льготных условиях помощи пчеловодам юга Украины и России в освоении новых рамочных ульев, распространении семян медоносных культур. Пчеловодство и шелководство с 1907 года преподавал И. И. Кораблев – выдающийся ученый в области пчеловодства и шелководства, автор многих учебников и монографий по этим дисциплинам, который стал в училище профессором и оставался на этом посту в Уманском сельскохозяйственном институте до 1951 года. Прославил себя Кораблев сконструированным им самим ульем с узко-высокой обратной, стандартных размеров рамкой.

Самостоятельной кафедра животноводства стала в 1926 году. В организации и укреплении кафедры большую роль сыграли первые ее заведующие – доценты П. И. Новосельцев и И. П. Барыш, а, впоследствии, доцент М. Ф. Бельский.

В течение новейшей эпохи кафедру возглавляли профессора: Ф. А. Юрков, Ю. М. Шило, М. Г. Лановска, доценты: М. Я. Мишкuroв, А. Ф. Гончаров, В. С. Галушко, П. П. Прилуцкий, И. М. Гурский. За этот период выдаются учебно-методические разработки по курсу "Технология производства продукции животноводства", учебник "Животноводство", учебные пособия "Животноводство. Советы для фермеров" и "Практикум по пчеловодству".

15 августа 2008 кафедра была реорганизована в выпускающую кафедру экологии и безопасности жизнедеятельности. С начала основания и по сей день кафедру возглавляет доктор географических наук, профессор Сергей Петрович Сонько, кандидатская и докторская диссертации, а также многочисленные публикации которого посвящены экологическим проблемам сельского хозяйства. Кафедра экологии и безопасности жизнедеятельности пытается быть достойным своей богатой истории.

Ключевые слова: кафедра, животноводство, пасека, шелкопряд, сельскохозяйственные животные, порода.

Annotation

Sonko S.P., Dubin A.M., Vasilenko O.V.

90 years since the founding of Department of Livestock Production

In the first period of reorganization (1868–1878) the Main School of Horticulture was turned into Uman School of Agriculture and Horticulture and there were additional courses which were taught in agricultural colleges.

According to the new approved "Regulations on agricultural schools", Statute, the courses of livestock production and veterinary science were included into the curriculum. The students of the School attended lectures as well as had practical tasks in laboratories in general and specialized animal production, bee-keeping and silk worm production.

A beeyard played an important role in the training of students in bee-keeping. Also, it was a decisive reason for granting support on preferential terms for beekeepers of the southern Ukraine and Russia in the development of new frame beehives and spreading seeds of nectariferous crops.

Since 1907, beekeeping and silk worm production was taught by I.I. Korabliov. He was a renowned scholar in the field of beekeeping and silk worm production, the author of numerous textbooks, monographs in these disciplines and he was promoted to a professor and worked at this position till 1951 in Uman Agricultural Institute. I.I. Korabliov is known for designing a beehive with narrow-high reversible frame in a standard size.

Department of Livestock Production became a separate unit in 1926. The first heads of this Department played an important role in its organization and establishment (P.I. Novoseltsev, I.P. Barysh, and later assistant professor M.F. Belskyi).

Over modern times, Department was headed by professors F.A. Yurkov, Yu.M. Shylo, M.H. Lanovska and associate professors M. Ya Mishkurov, O.F. Honcharov, P.P. Prylutskyi and

I.M. Hurskyi. During this period educational materials in the course “Technology of livestock production”, textbook “Animal breeding”, teaching medium “Animal breeding, tips for farmers” and “Practical guide in beekeeping” were published.

September 15, 2008 Department was reorganized into Department of Ecology and Life Safety. Since its foundation and up Department has been headed by Serhii Petrovych Sonko, PhD in Geography, Professor. His Ph.D. thesis and thesis for a doctor’s degree were devoted to environmental problems in agriculture.

Department of Ecology and Life Safety is striving to be worthy of its history.

Key words: *department, livestock production, beeyard, silk worm production, breed.*